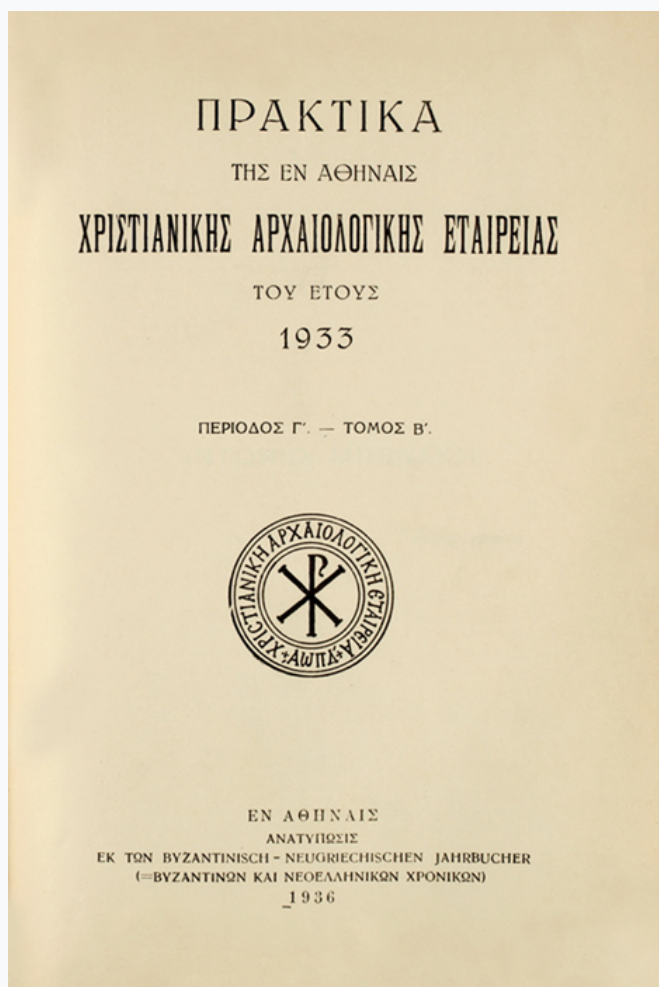

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 2 (1936)

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1933), Περίοδος Γ'. Χαριστήριο Αντωνίω Μπενάκη

Ο μητροπολίτης Σουγδαίας και πρόεδρος
Λακεδαιμονίας Λουκάς και αι επιγραφαί Αγίου
Δημητρίου Μυστρά

Νίκος Α. ΒΕΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1366](https://doi.org/10.12681/dchae.1366)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΕΗΣ Ν. Α. (2013). Ο μητροπολίτης Σουγδαίας και πρόεδρος Λακεδαιμονίας Λουκάς και αι επιγραφαί Αγίου Δημητρίου Μυστρά. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 2, 158–160.
<https://doi.org/10.12681/dchae.1366>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ο μητροπολίτης Σουγδαίας και πρόεδρος
Λακεδαιμονίας Λουκάς και αι επιγραφαί Αγίου
Δημητρίου Μυστρά

Νίκος ΒΕΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1933), Περίοδος Γ'. Χαριστήριο Αντωνίω
Μπενάκη • Σελ. 158-160

ΑΘΗΝΑ 1936

Γ'. ΥΠΟΜΝΗΜΑ
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΟΥΓΔΑΙΑΣ
ΚΑΙ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΑΣ ΛΟΥΚΑΣ
καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ Ἀγίου Δημητρίου Μυστρᾶ.

Ὑπὸ
ΝΙΚΟΥ Α. ΒΕΗ (BEES)

Διαρκοῦντος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος κατ' ἐπανάληψιν ἡ ἐκκλησία Λακεδαιμονίας καὶ σχετικῶς ἐπὶ μακρὸν διωκίθη πατριαρχικῇ ἀποφάσει προεδρικῶς, ἥτοι διὰ προσωρινῆς μεταθέσεως ἀρχιερέων, τιτοφορουμένων μὲν προέδρων Λακεδαιμονίας, ἐπεχόντων δὲ συγχρόνως τοὺς ἰδίους αὐτῶν κανονικοὺς θρόνους ¹⁾. Οὕτω κατὰ τὸν προμνημονευθέντα αἰῶνα γνωρίζομεν προέδρους Λακεδαιμονίας : Α') τὸν μητροπολίτην Κρήτης Νικηφόρον Μοσχόπουλον, ²⁾ τῷ 1309/10-1315 περίπου. Β') τὸν μητροπολίτην Πατρῶν [Μιχαήλ;], ἀντικαταστήσαντα τὸν Νικηφόρον Μοσχόπουλον ἐν τῇ προεδρίᾳ Λακεδαιμονίας πρὸ τοῦ Ἀπριλίου 1316 ³⁾. Γ') τὸν Σουγδαίας Λουκᾶν, περὶ οὗ κατωτέρω.

Ὁ Λουκᾶς, μητροπολίτης Σουγδαίας, πόλεως ἐπὶ τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Κριμαίας, ⁴⁾ εἶναι γνωστὸς ὡς μέτοχος τῆς Πατριαρχικῆς συνόδου ἐκ γραμμάτων αὐτῆς, ἅτινα συνετάχθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1327—31 ⁵⁾. Ἡ προεδρία Λακεδαιμονίας ἀνετέθη εἰς αὐτὸν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τῆς 2 Σεπτ. 1327 καὶ τῆς 7 Ἀπριλίου 1329· διότι ὁ Λουκᾶς κατὰ μὲν τὴν 2 Σεπτ. 1327 μετέχει τῆς Πατριαρχικῆς συνόδου ἁπλῶς ὡς μητροπολίτης καὶ ὑπέρτιμος Σουγδαίας, ἐνῷ κατὰ τὴν 7 Ἀπριλίου 1329 συμβουλεύει συνοδικῶς, προκειμένου περὶ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς ἐπισκοπῆς Νικοπόλεως εἰς τὴν μητρόπολιν Σεργῶν, ὡς

¹⁾ Περί τῶν ἀρχιερατικῶν προέδρων ἔχομεν μακρὰν βιβλιογραφίαν· περὶ Νίκου Α. Βέην, ἐν «Journal International d'Archéologie Numismatique», τόμ. ΙΑ' (1911) σελ. 4, ὑπόσημ. 6 (πρόσθετες καὶ Ἀνθιμον Ἀλεξούδην, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», τόμ. ΙΓ', 1893, σελ. 236-239, Βασίλειον Σμύρνης, αὐτόθι, σελ. 277-278), καὶ μάλιστα S. Salaville, «Le titre ecclésiastique de «proedros» dans les documents byzantins», ἐν «Echos d'Orient», τόμ. ΚΘ' (1930) σελ. 417—436.

²⁾ Περί αὐτοῦ ἔχομεν τὸ ἄρθρον τοῦ Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, ἐν τῇ «Byzantinische Zeitschrift», τόμ. ΙΒ' (1903) σελ. 215 - 223 (περὶ αὐτοῦ ἄλλοτε καὶ ἡ ταπεινότης μου θέλειπραγματευθῇ διεξοδικῶς).

³⁾ Περὶ Α. Παπαδόπουλου—Κεραμέα, ἐνθ' ἄνωτέρω, σελ. 221. E. Gerland, Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Erzbistums Patras. Ἐν Λειψίᾳ 1903, σελ. 249.

⁴⁾ Ἡ Σουγδαία, ἄλλως Σουγδία, ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ Σουντάκ ἄλλοτε, ἰδίᾳ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἥτο ἐπίσημον ἔμπορεῖον, ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἔξετεσε μέχρι ἐρημώσεως. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ Σουγδαία ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν συνηνωμένη μετὰ τῆς ἐκκλησίας Φύλλων ἢ Φούλλων. Περὶ Κ. Γ. Ζησίου, Σύμμικτα [ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Γ' τόμου τῆς «Ἀθηνᾶς»]. Ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 26, ὑπόσημ. 1. Περὶ καὶ «Vizantijskij Vremennik», τόμ. Β' (1895) σελ. 184-188.

⁵⁾ Miklosich - Müller, ἐνθ' ἄνωτέρω, τόμ. Α', ἀριθ. 66, 67, 70 II, III, 73, 78 (·).

Σουγδαίας ὑπέρτιμος καὶ πρόεδρος Λακεδαιμονίας.¹⁾ Φαίνεται, ὅτι λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἄλλης καταπτώσεως τῆς Σουγδαίας, πλέον ἀδυνατούσης ἴσως νὰ ἐπαρκέσῃ μόνη εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἰδίου αὐτῆς μητροπολίτου, ἠναγκάσθη οὗτος νὰ ζητήσῃ τὴν προεδρίαν Λακεδαιμονίας· τῷ 1324 μνημονεύεται ὡς μέλος τῆς πατριαρχικῆς συνόδου ὁ Λακεδαιμονίας Γρηγόριος²⁾. Τοῦτον, ὡς φαίνεται, διεδέχθη ὡς πρόεδρος Λακεδαιμονίας ὁ Σουγδαίας Λουκάς.

Ἔργα ἐκκλησιαστικῶν οἰακοστροφῶν τῆς Λακεδαιμονίας διακονοῦσιν ἐπιγραφαὶ ἐγκεκολλημέναι ἐπὶ τῶν στύλων, τῶν ἀνεχόντων τὴν ὀροφὴν τῆς ἐν Μυστρᾷ μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἐπὶ τοῦ τρίτου τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς στύλου, τοῦ κειμένου ἀντικρὺ τῆς πρὸς βορρᾶν θύρας, ἀναγινώσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν³⁾: «† Ἐγὼ ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σουγδαίας πρόεδρος Λακεδαιμονίας Λουκάς καταλαβὼν ἐξ ὀρισμοῦ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος καὶ τῆς θείας καὶ ἱεράς συνόδου ἐπὶ τῷ προεδρεύειν τὴν ἁγιωτάτην μητρόπολιν Λακεδαιμονίας καὶ εὐρὼν τὰ αὐτῆς κτήματα δοθέντα πρὸ χρόνων παρὰ τῶν ἀρχιερατικῶς ἐν ταύτῃ διαπρεψάντων τὰ μὲν διὰ τινὰ προσωποληψίαν τὰ δὲ διὰ δώρων. Εὖρον δὲ καὶ συνοδικὴν γραφὴν ἐν ταύτῃ συντείνουσάν μοι μετ' ἐπιτιμίου βαρυτάτου ὡς ἂν ἀποσπᾶσω ἅπερ ἔδοκεν ὁ πρῶν χρηματίσας Λακεδαιμονίας Βουτᾶς⁴⁾ ἐκεῖνος...» Ἐν τέλει δὲ φέρεται ἡ ἐπιγραφὴ χρονολογίαν: Ἔτους, ΨΩΔΗ' ἰν(δ.) ΙΓ', ἥτοι 1329/30. Ὑπὸ σημειώσιν, ὅτι τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν εἶχον ὑπ' ὄψει οἱ συντάκται τοῦ «Περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας» χρονικοῦ, ἀναγράφοντες ἐν αὐτῷ: «Μετὰ τὸν Νικηφόρον [Κρήτης, τὸν Μοσχόπουλον]⁵⁾, ὀρισμῷ τοῦ βασιλέως, ἀπεστάλη πρόεδρος Λακεδαιμονίας μητροπολίτης Σουγδαίας ὁ Λουκάς καὶ ἐπρόσμεινεν κάμποσον καιρὸν ἔτους, Ψωλῆ' ἰνδικτιῶνος ιγ'»⁶⁾. Ἐπίσης τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ Μυστρᾷ εἶχεν ὑπ' ὄψει καὶ ὁ ἐθνομάρτυς μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Ἀνανίας ὁ ἐκ Δημητσάνης, ἀναγράφων τὰ κατὰ τὸν Λουκᾶν Σουγδαίαν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντι κατὰ τὸ ἔτος 1755 καταλόγῳ τῶν ἀρχιερέων Λακεδαιμονίας⁷⁾: «3 Λουκάς. Οὗτος φαί-

¹⁾ Αὐτόθι, ἀριθ. 66, 67.

²⁾ Αὐτόθι, ἀριθ. 57.

³⁾ Τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐπιγραφῆς παρατίθεται ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς ὑπὸ Κ. Γ. Ζησίου, ἐν «Βυζαντιδῷ», τόμ. Α' (1909) σελ. 435 κ.έ. (πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Σύμμικτα, σελ. 25 - 27. G. Millet, ἐν «Bulletin de Correspondance Hellénique», τόμ. ΛΓ' (1919) σελ. 123. II. X. Δούκαν, Ἡ Σπάρτη διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἐν Νέῳ Ὑόρκῳ 1922, σελ. 578).

⁴⁾ Καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν ἀρχιερέα δηλούμενον μόνον διὰ τοῦ ἐπωνύμου αὐτοῦ (πρβλ. Νίκον Α. Βέην, ἐν «Byz. - Ngr. Jb», τόμ. Ζ', σελ. 120 κ.έ.). Βουτᾶς ἦτο τὸ ἐπώνυμον τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Γρηγορίου, μητροπολίτου Λακεδαιμονίας, (πρβλ. Νίκον Α. Βέην, Τὸ «Περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας» χρονικὸν καὶ ἡ ἱστορικὴ αὐτοῦ σημαντικότης [ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Βυζαντιδος»]. Ἐν Ἀθήναις 1909, σελ. 89 κ.έ. ⁵⁾ Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 334.

⁶⁾ Ἐκδοσις τοῦ χρονικοῦ ὑπὸ Νίκου Α. Βέην, [ἀνωτέρω, ὑποσημ. 4], σελ. 71 I, 71 κ.έ. K. 92 κ.έ. Πρβλ. καὶ Σ. Π. Λάμπρον, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. Θ' (1912) σελ. 248.

⁷⁾ Πρβλ. J. A. Buchon, Recherches historiques sur la principauté Française de Morée et ses hautes baronies. Τόμ. Α'. Ἐν Παρισίῳ 1845, σελ. LXXVII κ.έ.— Πρβλ. καὶ Σ. Γ. Παναγιωτόπουλον, ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑβδομάδι», τόμ. Β' (1885) φύλ. 51 καὶ 52, Κ. Γ. Ζησίου, Σύμμικτα, σελ. 20 κ.έ., 32 κ.έ., Νίκον Α. Βέην, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 92, ὑποσημ. 4.

νεται, κατὰ τὰ σημειωθέντα παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν κολόναν γράμματα, νὰ ἦλθεν εἰς Λακεδαιμόνα δι' ὀρισμοῦ βασιλικοῦ προεδρικῶς... Ἔστη δὲ ἐν ἔτει ,ςωλη' ¹)».

Τὸν Λουκᾶν, διεδέχθη, ἐν Λακεδαιμονίᾳ ὡς κανονικὸς τῆς ἐπαρχίας ταύτης μητροπολίτης ὁ πολλαχῶς ἐξ ἐπιγραφῶν, γραμμάτων καὶ ἄλλων πηγῶν μεμαρτυρημένος Νεῖλος²): τοῦτο συνέβη πάντως πρὸ τοῦ Μαΐου ἢ κατὰ Μαΐον τοῦ 1339, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιγραφῆς, τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ Μυστρᾶ, ἡ ὁποία ἔχει τὴν χρονολογίαν αὐτήν, ἀρχεται δὲ διὰ τῶν λέξεων: «† Ἐγὼ ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Λακεδαιμονίας καὶ ὑπέρτιμος Νεῖλος ἐλθὼν εὖρον τὴν κατ' ἐμὲ ταύτην ἐκκλησίαν καὶ τὰ αὐτῆς κτήματα |κατεφθαρμένα....»³).

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στύλου τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τοῦ Μυστρᾶ, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκεται ἡ ἀνωτέρω ἐπὶ μέρους παραθεθειμένη ἐπιγραφή τοῦ ἔτους ,ςΩΛΗ' (=1329/30) ἰνδ. ΙΓ'—ἡ μνημονεύουσα τὸν Σουγδαίας, καὶ πρόεδρον Λακεδαιμονίας Λουκᾶν—ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις ἐπιγραφή, ἡ ὁποία δὲν ἀναφέρει ὀνομαστὶ ἀρχιερατικὸν πρόσωπον, ἔχει δὲ χρονολογίαν: Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἰν(δ.) Θ' ἔτους ,ςΩΜΘ' (=1341)⁴). Ἡ τελευταία αὕτη ἐπιγραφή προέρχεται ἐκ τῆς ἐν Λακεδαιμονίᾳ μητροπολιτικῆς ἀρχῆς τοῦ Νεῖλου⁵), οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς αὐτόθι προεδρίας τοῦ Λουκᾶ Σουγδαίας (ὡς ἠθέλησαν τινὲς νὰ δεχθῶσι), καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διότι ἡδη πρὸ δύο περὶ τοῦ ἐτῶν πρὸ τῆς χαράξεως τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης τοῦ 1341 ὁ Λουκᾶς Σουγδαίας ἦτο μακαρίτης. Μανθάνομεν τοῦτο ἐκ τινος ἑλληνικοῦ συναξαρίου, περιέχοντος πολλὰ παρασελίδια σημειώματα, σχετικὰ πρὸς τὴν Σουγδαίαν κατὰ τὸν ΙΒ'- ΙΔ' αἰῶνα⁶). Ἐν ἐκ τῶν σημειωμάτων τούτων λέγει, ὅτι τῇ 24 Ἀπριλίου τοῦ ,ςΩΜΖ' (=1339), ἡμέρᾳ Σαββάτῳ, ἀπέθανεν ὁ ἀρχιερεὺς Σουγδαίας Λουκᾶς καὶ τῇ ἐπομένῃ Κυριακῇ ἐτάφη ἐν Κάρᾳ (τῇ ἀρχαίᾳ Θεοδοσίᾳ) τῆς Κριμαίας⁷). Ἐν πατριαρχικῷ γράμματι ἀπὸ Σεπτ. 1382 γίνεταί πάλιν μνεῖα «ἐκείνου τοῦ κυροῦ Λουκᾶ» Σουγδαίας καὶ ἔργων αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ⁸).

¹) *J. A. Buchon*, ἐνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Α', σελ. LXXVIII—Ὁ Σουγδαίας Λουκᾶς ὡς πρόεδρος Λακεδαιμονίας δὲν ἀναφέρεται οὔτε ὑπὸ τοῦ *M. Lequien* (*Oriens Christianus*, τόμ. Β', σελ. 190) οὔτε ἐν τῷ καταλόγῳ ἀρχιερέων Λακεδαιμονίας παρὰ *Π. Ἀλ. Κομνηνῶ*, *Λακωνικά*. Ἐν Ἀθήναις 1846 [—1899], σελ. 281 - 286, ἀλλ' ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ *Π. Χ. Δούκα*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 577, μετὰ τῶν ἀρχιερέων Λακεδαιμονίας.

²) *M. Lequien*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 190, *Κ. Ζησίου*, *Σύμμικτα*, σελ. 27 κ.έ., *Νίκος Α. Βέης*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 93 κ.έ., *Π. Ἀλ. Κομνηνός*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 284, *Π. Χ. Δούκας*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 577 κ.έ.

³) Κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ *Κ. Γ. Ζησίου*, ἐν «Βυζαντίδι», τόμ. Α' (1909) σελ. 432 κ.έ. (πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, *Σύμμικτα*, σελ. 27 - 29, *G. Millet*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 124, *Π. Χ. Δούκας*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 577 κ.έ.).

⁴) Ἰδὲ τὴν ἐκδοσιν τοῦ *Κ. Γ. Ζησίου*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 436 κ.έ. καὶ τὴν αὐτόθι σημειουμένην βιβλιογραφίαν (πρβλ. καὶ *Π. Χ. Δούκας*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 578).

⁵) Ὁρθῶς διέγνωσε τοῦτο ὁ μακαρίτης *Κ. Γ. Ζησίου*, *Σύμμικτα*, σελ. 33.

⁶) *Ἀντωνῖνος*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 611, ἀριθ. 101, καὶ σελ. 627.

⁷) Περὶ τοῦ συναξαρίου διέλαβε ὁ Ρώσος ἀρχιμανδρίτης *Ἀντωνῖνος* ἐν *Zapiski* τῆς ἱστορικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας τῆς Ὁδησσού, τόμ. Ε' (1863), σελ. 595-628.

⁸) *Miklosich-Müller*, ἐνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Β', ἀριθ. 355.